

*"Stig upp I snaphanar
ur de massgravar di svenske grävde!
Stig upp mördade
levande styckade
på glödgade spett brända
skåningar blegingar hallandsfarar!
Stig ur det fördärv
i vilket historien har sänkt er,*

*Jag skulle önska få se era ansikten
i kampen mot dessa förrädare
som nu sitter med makten i vårt land
och springer di usla svenskarnas ärenden.*

*Sveket skall hämna sig
Ingen kan hoppas på nåd
Tag opp era rostiga bössor och knivar
I döda, som varken förståtts, givits rätt
eller ens det urvattnade pardonsplakatet."*

Ur "Skånska revolutionsdikter" av Hans Landgren.

1660-TALETS TERROR I SKÅNELAND

Ockupationsmaktens försörjning. Svensk invandring och bosättning. Ryttarnas arvsrätt. Övergrepp mot civilbefolkningen.

Den i våra trakter så ödesdigert beryktade översten Lybecker, - en svensk, fick den 27 januari 1659 fullmakt som chef för det nyuppsatta skånska kavalleriregementet, vilket skulle uppgå till tolv kompanier. I en skrivelse den 18 maj samma år utfärdade Karl X Gustaf kategoriskt förbud mot att skåningar antogs som ryttare vid regementet. Detta skulle i stället bestå av pålitligt folk av svensk nation, - men de skulle underhållas av skånska bönder! I slutet av augusti 1660 överflyttades det "skånska" regementet till Jämtland, möjligen på grund av överhetens misstro mot deras pålitlighet eller deras möjligheter att kuva den upproriska befolkningen. De ersattes då av svenske kungens landsmän i form av en del av det tyska och polska kavalleriet från den svenska ockupations armén på Själland. En del av dessa beprövade och beryktade "herrar" förlades under svenskt befäl till motståndets kärnland i östra Skåne och Blekinge.

Redan vid ankomsten till Skåne under sommaren 1660 och närhelst det gavs möjlighet, överfölls dessa förhatliga knektar av motståndsgupper och åtskilliga av dem slogs helt enkelt ihjäl i de kvarter de tvingat sig på. I Glimåkra socken sammangaddade sig ett par hundra bönder och sköt ihjäl sju av dessa legohjon. Allt på grund av ryttarnas omänskliga framfart mot befolkningen. Det som hände i Glimåkra det hände också på många andra platser i Skåne.

I Blekinge, där de allra värsta placerats i form av Yxkulls och Fersens regementen, var framfarten om möjligt ändå värre, då hela byar ruinerades i grund. Meningslösa våldsdåd hörde till den dagliga ordningen, så till exempel sköts en borgare ihjäl i Sölvesborg av en korpral därför han ville skydda det lilla han ägde, en annan knekt slog ihjäl en bondpojke som fällt några oförsiktiga ord, en kvartermästare gjorde sig två gånger skyldig till våldtäkt, en korpral med hjälp av en annan knekt samma brott - den vardagliga våldtäkten, tre ryttare hjälptes åt att på öppen plats och i folks åsyn våldtaga en piga, att plåga bönderna sattes i system, häst- och kreaturstölder förekom ständigt och jämt.

Det är inget att förundra sig över, att denna tid i Blekinge och östra Skåne kom att bilda mönster för folkets hållning mot förtryckarna under långliga tider framöver, allra helst som man dessutom såg att de bestialiska gärningsmännen kunde föröva alla sina förbrytelser helt ostraffat.

Alla Skånes och Blekinges häradar indelades sockenvis till försörjningen av ockupationsarmén. Ryttare och dragoner inkvarterades hos bönder och borgare, vilka blev skyldiga att förutom viss års ränta av hemmanets avkastning, även ge knektarna husrum och kosthåll samt hö till hästen om vintern och gräsgång om sommaren. En del ryttare inställde sig till och med med hustru och barn och flera hästar, vilka alla skulle ha sin försörjning.

1664 års riksdag ökade trycket på de skånska bönderna genom beslutet, att ryttaren vid bondens död skulle få tillträda halva hemmet! Efterlevande makan fick i nåder behålla den andra halvan under sin livstid, mot att hon betalade ryttaren viss del av de för tillfället utgående pålagorna för den halvan. När änkan avled eller gifte om sig skulle ryttaren erhålla även den resterande delen av hemmanet! Inte ens sönerna fick någon del i detsamma, därest ryttaren förklarade att han ville bruka hemmanet. Fredsdokumentets ord från Roskilde sattes medvetet ur spel redan i dessa tidiga övergångsår. I sin maktfullkomlighet struntade den svenska riksledningen i vad man kommit överens om i Roskilde och som dessutom till yttermera visso bekräftats två år senare genom freden i Köpenhamn. Vi minns ur dokumentet i Roskilde: "så som och blifva vidh deres vanliga rätt, lagd och gamble privilegier och friheter", och ur Köpenhamnstraktaten, att rättigheterna förstärktes genom att invånarna i de erövrade landskapen skulle oförhindrade få behålla "gårdsretter, birke-, hals- og håndsret" etc. Mönstret för denna likgiltighet och nonchalans från svenskarnas sida, med avseende på ingångna avtal, har vi vid åtskilliga tillfällen mött i det förgångna. Det enda som gällde var den starkes rätt med jesuitreceptet "ändamålet helgar medlen".

Bakom det som skedde låg det omtalade riksdagsbeslutet från 1664, ty genom detta kunde man på angivet olagligt sätt befrämja svensk invandring och bosättning i de skånska landskapen. Apropå ryttarnas övertagande av

kronogårdarna efter bondens död, lämnade Lybecker ett memorial till krigskollegium 1664 i vilket det heter, att detta, således ryttarens övertagande, är "den förnämsta punkt, varuti regementets högsta välfärd består". – En tes som Lybecker för övrigt ständigt förfäktade i förening med att fler och fler svenskar skulle uppmuntras bosätta sig på den skånska landsbygden, "vilket mycket nödigt synes vara", enligt Lybecker. Infödda svenskar blev delvis på angivet sätt bofasta i Skåne. Svenskarnas avsikter var således, att med alla till buds stående medel förvandla de skånska gårdarna till "svensk nation". Vid den här tiden gällde det nämligen i mycket hög grad, att den som ägde jorden även ägde makten.

Riksdagsbeslutet kunde också få andra följder. Efter en bondes död hägrade ju halva gården för ryttarens del! Fanns det inte orsaker skapades det sådana och kunde inte mordet ledas i bevis, om det över huvudtaget blev någon tingssak av en sådan händelse, fick ju ryttaren, i kraft av riksdagsbeslutet, halva gården! Sedan återstod det för honom att hitta på någon orsak att fördriva änkan och sedan blev han ensam gårdsägare. Enkelt och behändigt med rätten i spjutstängs ände. Man kan heller inte förundra sig över landshövding Hammarskjölds ord från 1662 då han berättar om en icke namngiven skånsk präst, som i samband med att han skar huvudet av en gris vid en slakt samtidigt yttrade "Jag vill att kungens av Sverige huvud vore såsom detta svinhuvud nu är"!

Den skånska lagens hemfrid förvandlades under denna terrortid till ett okänt begrepp. Likadant blev det med kvinnofriden, som inte existerade vare sig inom eller utom hemmens väggar. Vid den rätta stunden och med den rätta knekten var varje kvinna prisgiven. Förbipasserande knektar överföll ensamma kvinnor var de än befann sig. Det spelade ingen roll om de var ute på arbete på åkrarna eller mjölkade korna i hagen och heller inte om de var inomhus och en knekt råkade komma in i tiggarenden. Risken var alltid lika stor, såväl natt som dag och till och med förekom det våldtäkter inför publik mitt på dagen.

Skånelands kvinnor var fågelfria och till synes helt utelämnade till den "hjältediga" knekthopen. Det var ingen större ide att försöka beivra den sortens "sport" och skulle nu någon, mot förmodan, anträffas i sådant sammanhang var det ju hur lätt som helst att på sedvanligt och hävdvunnet sätt, att helt enkelt neka. Följderna blev att överallt i de skånska och blekingska byarna kom det oäkta "knektbarn" till världen. Någon ersättning var det ju inte tal om vid den här tiden. Det hela var enbart ett nöje för barbarer och dessutom helt gratis.

I början av 1660-talet sammanslöt sig hopvis med inkvarterade ryttare till rena "rövargrupper". Genom sin framfart spred de skräck och förtvivlan omkring sig var de drog fram. Grova våldsdåd, rån, "hemgång" och meningslös skadegörelse var de synliga spåren av deras framfart. Flera ryttare dömdes till döden för sina brott i Göinge härad. De klarade emellertid livhanken om de anmälde sig till tjänst hos den svenska armén i Baltikum, och det gjorde de. Som försvar för sina så kallade "husrannsakingar" hos bönderna anförde de ofta, att de misstänkte att "snapphanegods" förvarades på de ställen de hemsökt. Blev de trodda att uppsåtet inte var något annat, fanns säkert stora möjligheter för dem att undgå tilltal för sina brottsliga gärningar.

En sådan svensk "rövargrupp" gjorde en dag ett "besök" hos bonden Abraham Eschelsen i Lillaröd. Ryttarna, såväl svenskar som tyskar, hade i en annan gård först tagit reda på var Abraham hade sina gömmor. De var således väl förberedda då de om natten bröt sig in i hans gård där de genast tog hand om Abraham och burade in honom i källarhalsen. Därpå kunde dessa båda krigare obehindrat lägga beslag på Abrahams jordiska värdesaker.

Exemplen är många på ockupationsmaktens framfart mot civilbefolkningen. I Hörröd, Farstorp, gjorde sig ryttaren Morthen Joensson skyldig till hemgång och bärsärkagång hos en bonde och i Stoby och Hästveda gjorde han sig skyldig till inbrottsstölder, då han med yxa beredde sig tillträde till kistor och förrådsammare.

Allmogen klagade högljutt över det svenska ryttarvåldet. Bevisen blev till slut så överväldigande att myndigheterna inte längre kunde blunda för vad som skedde. 1666 tillsattes därför en ny kommission, som fick till uppgift att undersöka de värsta övergreppen mot civilbefolkningen. Av fruktan för repressalier underlät många att taga kontakt med kommissionen. Var inte bevisen säkra i dubbelt måtto var möjligheterna stora att målen helt enkelt lades ner, antingen utan åtgärd eller efter undersökning vid tinget. Den som då ställt sig upp och vittnat mot våldsmännen löpte i fortsättningen uppenbar risk för sitt liv, ofta under hotet om att det skulle "vedergällas dem dubbelt". Helt naturligt blev ockupationsmaktens våldsmän genom dessa uppenbara överseenden mot deras ogärningar, enbart djärvare och djärvare, med nya dåd mot civilbefolkningen som följd.

Häststölderna var ett kapitel för sig. Det gick så långt, att allmogen på många håll hotades av ruin på grund av bristen på dragare. En notis förtäljer "att ingen har kunnat behålla något dugligt hästskäp på marken längre, än han hållit vakt derom". Tjuvarna var sannolikt av olika sort även om "militien för hästtjuveriet hade namnet och detta utan tvifvel äfven icke ofötjant". Hästarna vandrade i stora skaror norrut över den gamla riksgränsen och hamnade företrädesvis i Småland, är en mening med rätt stor sannolikhet.

Även om nu en och annan verkligen vågade anmäla sina plågoandar till undersökningskommissionen eller till tinget, var det inte så säkert att det blev något av målet. Exempel på det kan vi finna från en sessionsdag i Kristianstad den 22 oktober 1666. Bland de olika klagomålen från Fjälkinge, Åhus, Oppmanna, Glimåkra, Vankiva och många andra orter kan vi välja ut bonden Niels Abrahamsen från Hästveda. Han berättade en sorglig historia, som började med att den honom tilldelade ryttaren en dag kom ridande mot honom "med spänd och laddad pistol, begärande penningar att dricka på". Då ryttaren inte fick vad han ville ha sköt han Niels i axeln med två kulor så att han blev vanför och "fick ligga öfver år och dag under fältskärarhand". Inte nog med det, ty därefter försvann ryttaren och med honom den av Niels inköpta munderingen. Ryttaren och munderingen var och förblev borta.

Därefter anvisades Niels en annan ryttare för inkvartering, men denne var om möjligt ändå "värre än den förre", uppgav Niels. Han överföll även Niels piga, "så att hon blef sängliggande". Han bröt sig också in i visthus och källare och det han inte åt upp förstörde han. Då Niels försökte freda det han ägde, hotades han till

livet och tvingades rymma från sin egen gård och "låta ryttaren regera som han ville, skjutande i stugorna". Så småningom då allt var slut hos Niels rymde även den här ryttaren och med honom försvann också ryttarmundering nummer två, som Niels, i likhet med den förra, fått bekosta.

Landshövding Skytte och överste Lybecker försvarade sig med att de, trots efterforskningar, ej kunnat påträffa de försvunna ryttarna och därvid blev det, icke oväntat, ingen åtgärd mot Niels båda våldsmän i ockupationsmaktens kappor. Vilka ansträngningar folkplågaren Lybecker verkligen gjort för att infånga de karolinska bovarna förmåler inte urkunderna. Kanske var det bara undvikande ord, kanske gick de helt enkelt fria för sina förtjänsters skull i den svenska karolinerrocken. En bonde mer eller mindre i Skåne betydde ingenting för maktens allsmåttiga herrar.

Bakom all denna fruktansvärda terror och rent av sjukliga sadism kan spåras den svenska riksledningens ande, vilken redan vid den här tiden inriktade sig på det svenska herrefolkets bosättning på den skånska och blekingska landsbygden och i städerna. Det sades rent ut, att det skulle gagna "Kronan och riket" med sådan inflyttning och genom ryttarbruken togs de första stegen att förvandla de skånska och blekingska gårdarna till "svensk nation" .

" - - - blifva vidh deres vanlige rätt, lagd och gamle privilegier och friheter oturberade och obehindrade."!

Ord på pappret utan mening, verkningslösa innan bläcket torkat, - men det som skedde var bara början. Förfärliga spår, numera utsuddade av styrda historieskrivare.